

34. emakeeleolümpiaadist

Merilin Aruvee

emakeeleolümpiaadi žürii esimees
ja emakeeleõpetuse lektor

34. emakeeleolümpiaadi korraldas möödunud õppeaastal Tallinna ülikool, teemaks oli „Eesti oskuskeel koolis ja igapäevaelus“. Olümpiaadi teemavaliku eesmärk oli teadvustada ja mõtestada oskuskeelt kui üht eesti keele allkeelt, mis pole midagi kauget ega keerukat, vaid mis ümbritseb õpilasi igal pool, näiteks koolis või oma huvialadega tegeledes. Teema hõlmas oskuskeelekorraldust, oskussõnavara, oskuskeele ja argikeele suhteid ja oma huvivälja oskuskeele kirjeldamist ning palju muud oskuskeelega seotut.

Emakeeleolümpiaadi žüriisse kuulusid lisaks siinkirjutajale rakenduslingvistika professor Krista Kerge, Tallinna ülikooli teaduskeelekeskuse juhataja ja vanemteadur Peep Nemvalts, lingvistika doktorant Marju Taukar, eesti keele lektor Annika Hussar, eesti keele professor Reili Argus, elukestva õppe lektor Halliki Põlda ja lingvistika lektor Helen Hint.

Uurimistöö kirjutajate arv kahaneb

Nagu ikka, said keskmise ja vanima vanuseastme õpilased valida, kas proovivad lõppvooru jõuda ülesandevoorust või kirjutavad iseseisva uurimuse. Uurimuse võis vormistada ka Vikipeedia artiklina, kuid neid laekus tänava kesisel – vaid neli. Vikipeedia artikleid hindasid Miljon+ projekti eestvedajad Riina Reinsalu ja Ann Siiman. Auhinna vääriliseks sai keskmises vanuserühmas Rakvere gümnaasiumi 9. klassi õpilane Sirli Übius artikliga „Eesti keele allkeeled“, tema õpetaja oli Reet Bobõlski. Vanimas vanuserühmas kirjutas tunnustust vääriva artikli „Ametlik keel“ Kadrina keskkooli 11. klassi õpilane Maria Elisabeth Bremen, teda juhendas õpetaja Anneli Raud. Hindajad julgustavad jätkuvalt vikiartikleid kirjutama, seda enam, et juhendmaterjali on küllaldaselt (vt <https://et.wikipedia.org/wiki/Vikipeedia:Emakeeleol%C3%BCmpiaad>) ja koolidesse on võimalik

AUHINNALISED UURIMIS-TÖÖD

9.–10. klass

1. **Roosmari Pihlak**, 10. klass, Mustamäe gümnaasium, „Teoste „Lingvistiline mets“ ja „He said, she said“ tõlkimine masintõlgete abil“, juhendaja õpetaja Kaire Pihelgas
2. **Kadri Keiu Ilves**, 9. klass, Vanalinna hariduskolleeģium, „VHK 9. klassi õpilaste digitermi-noloogia tundmine“, juhendaja õpetaja Krista Nõmmik
3. **Grethe Sirkel**, 9. klass, Rakvere eragümnaasium, „Masintõlke head ja vead“, juhendaja õpetaja Janne Jõeots

11.–12. klass

1. **Maris Kerov**, 11. klass, Kadrina keskkool, „11. klassi bioloogiaõpiku oskussõnad, nende selgitamine ja korduvus õpikus ja töövihikus“, juhendaja õpetaja Anneli Raud
2. **Anna Jürissaar**, 11. klass, Tartu Jaan Poska gümnaasium, „Mõiste „tervisetoode konstrueerimine avalikkuses“, juhendaja õpetaja Ulve Mägi
3. **Margit Kerov**, Kadrina keskkool, 12. klass, „Rahvatantsu oskussõnade ja erialaslängi kasutamise rühmades Meie Vahel ja Tarva Tammed“, juhendaja õpetaja Anneli Raud

ka kirjutamiskoolitusi tellida. Vähem tähtis ei ole ka see, et eestikeelne kvaliteetne teadmus jõuaks huvilisteni.

Ka uurimistöid laekus žüriile vähevõitu: kokku kirjutas uurimuse üheksa õpilast. Küll aga olid tööd väga eriilmelised ning selle tingis lai teemavalik. Uurida võis huvivälja või kooliaine oskussõnavara ja -keelt, võis koostada sõnastiku, uurida õpikukeelt, erialakeele keelelist kooslust, võõr- ja omatüvede osakaalu mingis erialakeele tekstis või erialakeele metafoorsust, oskussõna-kasutuse selgust, üldkeele ja oskuskeele vahelisi suhteid, laenamisi, samuti erialatermini kasutust avalikkuses, õpilaste oskussõnavara tundmist. Uue ja põnevana oli välja pakutud palju tõlkimise ja keeletehnoloogia valdkonnaga seotud teemasid, näiteks võis uurida masin- või kirjel-dustõlget või terminite tõlkeprotsessi.

Auhindu anti välja kuus ning väärrib märkimist, et traditsiooniliselt olid siin esi-rinnas Lääne-Virumaa õpilased. Keskmises vanuserühmas kujunes populaarseks teemaks masintõlge, aga uuriti ka kaasõpilaste digiterminite tundmist. Parimate puhul tõstis žürii esile uurimuse põhjalikku teooriakäsitlust, loogilist ülesehitust ja korrektsust. Paremini ja veel läbimõeldumalt saaks aga kirjutada uurimis-tööde analüüsiosi, mis jäid praegu teooriaosaga nõrgalt seotuks.

Piirkonnavoor

Piirkonnavooru tööd kirjutati üle Eesti 18 piirkonnas. 7.–8. klassist võttis osa 727 õpilast, kellest 27 kutsuti lõppvooru, 9.–10. klassis lahendas ülesandevoorutöö 614 õpilast, edasi kutsuti neist 26. Vanimas vanuserühmas oli osavõtjaid 420, kellest 26 pääses edasi lõppvooru.

Piirkonnavooru töö koosnes kaheksast ülesandest, mille jaoks oli ette nähtud poolteist tundi. Esimeses ülesandes tuli ühendada mõistesisu ja oskussõna, teises tunda ära keeleteaduse termineid (näiteks *määrus*, *sisehäälik* või *välde*) ja raalida välja valed (näiteks *kavatis*, *võrdsõna* või *välisahäälik*). Kolmandas ülesandes tuli lauses õigesti kasutada võõrsõnu, näiteks nagu *falafel*, *hruštšovka* või *kurling*. Selles ülesandes tehti aga palju tähelepanematus vigu, sageli oli jäetud lisamata õige käändelõpp või puudus mõne sõna puhul kursiiv. Sama ülesande järel tuli ka sõnu seletada. Vahvalt kõlasid sõnade *snuuker* ja *hruštšovka* seletused: esimese kohta arvas näiteks üks õpilane, et *snuuker* on sport, kus tuuker peab veest esemeid aja peale välja tooma, *hruštšovkaks* peeti ristmikku Tallinnas, kus toimub palju õnnetusi.

Neljandas ülesandes tuli rühmitada *sti-* ja *is-*lõpulisõnu ja pakkuda mõlemasse rühma sõnu juurde ning neid seletada. Rõõmustav oli lugeda, et teati ka arhaisme, nagu näiteks *koorelahuti*, või osati kirja panna väga spetsiifiliste erialaterminite definitsioone.

Viiendas ülesandes tuli teha mõistesuhete skeem ja see ülesanne lahendati enamasti edukalt. Kuuendas tuli töötada kolme erineva nohu kui viirushaigust kirjeldava tekstiga ja jagada erialaterminid kolme teksti vahel õigetesse lünkadesse. Seitsmes ülesanne oli funktsionaalne lugemine, kus tuli töötada katkendiga Arvi Tavasti ja Marju Taukari raamatust „Mõtmekeelne oskussuhtlus“. Kuigi ülesanne tundus lihtne, ei loetud küsimusi korralikult lõpuni ja anti mõnel juhul vaid pool vastust, ja seda ka kõige paremates töödes. Mõiste ja termini erinevust nõudvas küsimuses kõlas kõige vaimukam ja selgem seletus nii: „Mõistet me mõistame, terminit loeme ja kirjutame“. Viimases ülesandes tuli muuta puittaimedest kõnelev erialakeelne tekst üldkeelseks, millega saadi üldjoontes hästi hakkama, kuigi maksimumtulemusi nappis.

Tööde läbivaatamise ajaks loodi Google Drive'i fail, kuhu parandajad võisid küsimusi esitada ja žüriiliikmed said neile samal ajal vastuseid anda ning sedasi oli kogu küsimuste-vastuste lõim kõigile jälgimiseks olemas, mitmed parandamisprobleemid said sel viisil hõlpsalt lahendatud. Žürii

PARIMAD VIKIARTIKLID

9.–10. klass

Sirli Übius, Rakvere gümnaasium, 9. klass, artikliga „Eesti keele allkeeled“, õpetaja Reet Bobõlski

11.–12. klass

Maria Elisabeth Bremen, Kadrina keskkool, 11. klass, artikliga „Ametlik keel“, õpetaja Anneli Raud

vaatas üle iga vanuseastme sada paremat tööd ja tasandas hindamis- erinevused, mille järel kutsuti parimad lõppvooru Tallinna ülikooli.

Lõppvoor 15. ja 16. märtsil Tallinna ülikoolis

Kahepäevase olümpiaadi avas rektor professor Tiit Land ning žürii esimees Merilin Aruvee, tutvustati olümpiaadipäevade kava ja žüriiliikmeid. Seejärel suundus iga vanuserühm oma ruumi tööd kirjutama. Olümpiaaditöö kirjutati kahes osas, kummaski tuli lahendada neli ülesannet.

Pärast töö valmimist anti noortele puhkehetk. Hiljem oodati neid tagasi ülikooli õhtueinele ja ühistegevustest osa võtma. Mängulisi tegevusi juhtisid humanitaarteaduste instituudi eesti keele ja kirjanduse õpetaja eriala magistrandid koos bakalaureusetudengitega. Olümpiaadilised jagati rühmadesse ning suunati fotoorienteerumismängu käigus ülikooli hooneid avastama. Igas majas olevas punktis ootasid tudengid mõistatus- tega ning kui mõistatus lahendatud, tuli vastusest lavastada foto. Mõeldi ka valmivale õppehoonele uusi nimetusi, mis sobituks ülikooli linnaku nimeansamblisse. Parimad nimekandidaadid edastati uue maja nime- konkursile. Ühe mänguülesandena tuli kirjutada ood eesti keelele. Olgu siinkohal esitatud mõned näited noorte tekstidest:

*kui sa oskad emakeelt
ja veel väga hästi
raskused sul kaovad teelt
koolis läheb hästi
*
keelenalju tegi Alliksaar
etem kui Tšehhovi koerakesega daam
lugeda saan teda oma emakeeles
nii ta püsib palju kauem meeles*

Järgmisel hommikul külastasid olümpiaadist osavõtjad filmimuuseumi. Käik oli õpilaste hinnangul huvitav, saadi filminduse kohta teada palju uut. Olümpiaadi lõpetas aktus, kus kuulati TLÜ teaduskeelekeskuse juhataja Peep Nemvaltsi teadusettekannet ning pärjati parimaid. Aktuse lõpetas traditsiooniliselt järgmise aasta olümpiaadi teema väljakuulutamine. Korraldaja, Tartu ülikooli esindaja professor Helle Metslang andis teada, et 2020. aastal on see meediakeel.

34. emakeeleolümpiaadist osavõtjad filmimuuseumi juures. Foto: Maarja Vinkel

Lähemalt lõppvooru ülesannetest

Ülesandeid lahendati lõppvoorus kahes jaos. Esimese osa esimeses ülesandes tuli eristada kabjalisi ja sõralisi ning sellest lähtuvalt leida looma liitsõnaline nimetus. Näiteks *emase hobuse* asemel tuli ülesandesse kirjutada *hobusemära*. Rohkelt meelehärmi tekitanud ülesandes pakuti aga ka väga vaimukaid lahendusi, isase kaameli asemele näiteks *märajurakas*, emase kohta *kaameliemand* või noore hobuse tähistamiseks *täkupoiss*.

Teises ülesandes tuli asendada ebatäpne sõna täpsemaga ning kolmandas ülesandes tutvuti uue veebirakendusega Sõnaveeb. Selle tarbeks olid olümpiaadiruumides tahvelarvutid. Rakendus osutus mugavaks ja vigu tehti selles ülesandes vähe. I osa viimases ülesandes said õpilased võimaluse kirjeldada oma huvivälja lugemisvara ning seda hinnata. Huvitaval kombel selgus vastustest, et kõige enam leidub heade emakeeleoskajate seas ajaloo huvilisi, kuid põnevalt kirjeldati ka teisi huvialasid, nagu näiteks kabe, ratsutamine, võrkpall, ulmekirjandus, ökoloogia, matemaatika, füüsika, migratsioon, tehnika, teater, aasia keeled ja kultuurid, merendus jpm.

Teine osa algas funktsionaalse lugemise ülesandega, noorim vanuseaste sai lugeda Heido Otsa teksti ja vanemad rühmad lugesid Rein Kulli ja

PARIMAD

7.–8. klass

1. **Mikk Lainevool**, Jüri gümnaasium, 8. klass, õpetaja Siiri Laid
2. **Mirko Lainevool**, Jüri gümnaasium, 8. klass, õpetaja Siiri Laid
3. **Roosmarii Rääim**, Võru Kreutzwaldi kool, 8. klass, õpetaja Sirje Hūvato
- 4.–6. **Liisa Tafenau**, Tartu Karlova kool, 8. klass, õpetaja Katrin Raidma
- 4.–6. **Käty Karpelin**, Valga põhikool, 8. klass, õpetaja Sirle Veider
- 4.–6. **Anna Milena Linder**, Gustav Adolffi gümnaasium, 8. klass, õpetaja Ülle Salumäe

9.–10. klass

1. **Helen Puškin**, Tallinna inglise kolledž, 10. klass, õpetaja Keiu Kärt Tammeaid
2. **Marianne Allas**, Gustav Adolffi gümnaasium, 10. klass, õpetaja Anu Kell
3. **Lisete Härma**, Krootuse põhikool, 9. klass, õpetaja Aime Sabre
- 4.–6. **Madli Mägi**, Tartu Variku kool, 9. klass, õpetaja Ebe Tuvike
- 4.–6. **Jaak Sootak**, Tartu Raatuse kool, 9. klass, õpetaja Karl Pütsepp
- 4.–6. koht, **Oliver Möttus**, Miina Härma gümnaasium 10. klass, õpetaja Jana Kübar

Tiiu Ereli teksti katkendit. Lugemise eesmärk oli teadvustada hea terminitõlke põhimõtteid. Ülesanne osutus edukaks kõikides vanuseastmetes. Järgmiseks tuli visanda eesti keele grammatika mõistete skeem, eristada tuli sõnaliigid lause liikmetest. Selles ülesandes esines mõningaid eksimusi, kuid teadjamad olid lisaks eristusele suutnud hakkama saada ka korrektselt vormistatud ja hästi kujundatud skeemidega.

Eelviimases olümpiaadiülesandes paluti õpilastel pakkuda asendusi mitmesugustes valdkondades käibel olevatele võõrsõnadele või -terminitele. Ülesande tulemusena sündis toredaid uudissõnu:

- *antiseptikum* – *pisikupuhasti*
- *antibiootikum* – *põletikupeleti, tõvetapja*
- *valideerima* – *piiksmärgistama*
- *konvertima* – *muundama*
- *kondiiter* – *tordimeister, küpsetuskokk*
- *aktsepteerima* – *jahhetama, jaatama, olgutama*
- *generaator* – *voolutekiti, energiatootja*
- *concealer* – *laigupeitja*
- *tšättima* – *pöidlavestlust pidama*
- *spawn'ima* – *sünnistama (arvutimängus mingis teises kohas uuesti sündima)*
- *röster* – *krõbesti*
- *blender* – *püreeveski*

Viimase ponnistusena tuli võistlejatel muuta olümpiaadil juriidiline tekst ilukirjanduslikuks ning see ülesanne osutus üsna keerukaks, sest liiga sageli kiputi säilitama algteksti kantseliitset keelekasutust. Ometi suudeti kirjutada ka väga nauditavaid lugemispalu.

Eri vanuserühmade jaoks olid eri tüüpi ülesanded erineva raskusega. Noorima vanuseastme jaoks oli kõige raskem ülesanne, kus tuli

erialaslängis tekst neutraalsesse kirjakeelde tõlkida, ja viimane ülesanne. Kõige kergemaks osutus funktsionaalse lugemise ülesanne. Keskmises ja vanemas vanuseastmes kujunes kõige raskemaks esimene ülesanne, kus tuli rinda pista kabjaliste ja sõralistega, kergeim oli funktsionaalne lugemine.

Žürri tänab veel kord kõiki osavõtjaid ja soovib õnne kõigile edukatele, nii õpilastele, õpetajatele kui ka kooliperedele, ning loodab, et huvi eesti keele vastu püsib ja olümpiaad pälvib edaspidigi rohkem osavõttu. Rõõmustada võib selle üle, et huvi olümpiaadi vastu on aasta-aastalt kasvanud: kui 2017. aastal oli 1718 osavõtjat ja 2018. aastal 1732 osavõtjat, siis 2019. aastal osales eelvoorus ja uurimistöövoores kokku 1787 õpilast üle Eesti.

Žürri paneb südamele, et rohkem osavõtjaid oodatakse just uurimistöövoores, selle kaudu on ka lõppvooru hõlpsam pääseda ning lisaks annab uurimine suurepärase võimaluse töötada süvitsi millegagi, mis õpilast ennast väga huvitab. Eesti keel on kõikjal ja teemasid jätkub igaühele.

PARIMAD

11.–12. klass

1. **Hant Mikit Kolk**, Hugo Treffneri gümnaasium, 12. klass, õpetaja Tiina Pluum
2. **Kristel Saul**, Gustav Adolfi gümnaasium, 11. klass, õpetaja Ülle Salumäe
3. **Karl Oskar Pungas**, Tallinna inglise kolledž, 12. klass, õpetaja Keiu Kärt Tammeaid
- 4.–6. **Tarmo Pungas**, Tallinna reaalkool, 12. klass, õpetaja Mirja Särg
- 4.–6. **Carmen Akkermann**, Miina Härma gümnaasium, 12. klass, õpetaja Ivika Hein
- 4.–6. **Helena Urbla**, Tallinna prantsuse lütseum, 11. klass, õpetaja Kaie Klettenberg

OK